

Razgovor s povodom: dr. Davor Vidas

ZERP ili EU lažna je dilema

Dvodnevni znanstveni skup "ZERP - gospodarski pojas: pitanja ribarstva, zaštite okoliša i razgraničenja na Jadranu o dvadesetpetoj godišnjici Konvencije o pravu mora" koji je održan 17. i 18. prosinca u Splitu imao je veliki odjek u hrvatskoj javnosti. Skup koji je okupio pedesetak znanstvenika održan je u sklopu višegodišnjeg međunarodnog projekta suradnje norveškog Instituta Fridtjof Nansen te hrvatskih znanstvenih instituta. Tim povodom pitali smo dr. Davora Vidasa, direktora Pomorskog odjela Instituta Fridtjof Nansen u Oslu, koji je uz akademika Davorina Rudolfa podastro uvodno izlaganje, kakvo je njegovo stajalište o ZERP-u?

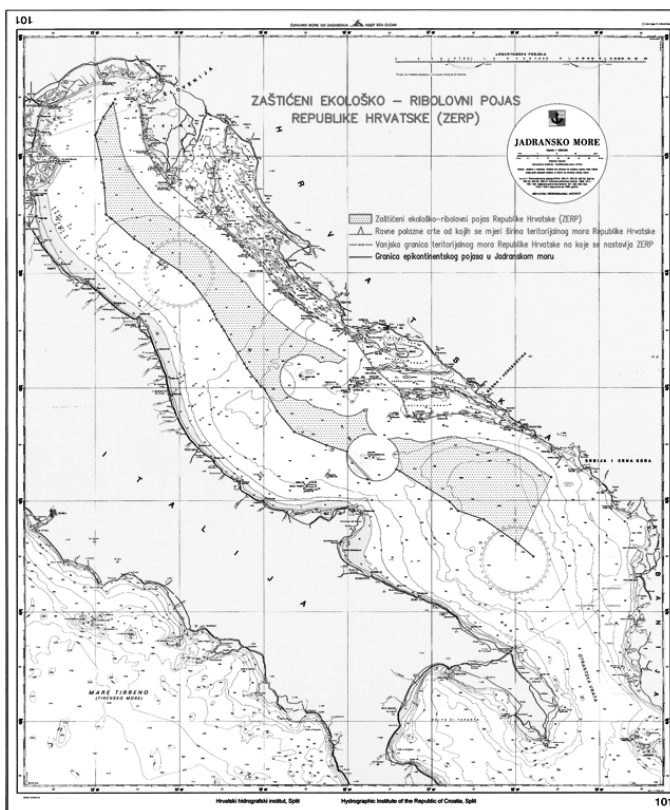
Prije svega jedno, naoko samo terminološko pojašnjenje. Između ostalog, u nazivu našeg znanstvenog skupa („ZERP” - gospodarski pojas), kratica ZERP stavljena je pod navodne znake. Naime, ta već prilično uvriježena kratica dokida sadržajni smisao pojma koji se njome označava. Time se uvelike gubi iz svijesti namjena tog pojasa, koja bi inače proizlazila iz njegova punog naziva. A svrha je tog pojasa zaštita mora i resursa. To je, dakle, zaštitni pojas. Ili terminologijom Konvencije UN-a o pravu mora: gospodarski pojas - tj. pojas mora namijenjen održivom gospodarenju. S tim u vezi, čini mi se da je hrvatska politika, još pri proglašenju „ZERP-a” 2003, učinila pogrešan izbor već s obzirom na prezentacijske aspekte. Umjesto standardne terminologije u međunarodnoj upotrebi, ona se tada odlučila za sasvim novi, u svijetu jedinstveni naziv: „zaštićeni ekološko-ribolovni pojas”. Premda se sadržaj prava u tom pojasu u velikoj mjeri poklapa s gospodarskim pojasom, pojam ZERP-a je čak stručnoj, a kamoli političkoj međunarodnoj javnosti, sasvim nepoznat. Naime, „gospodarski pojas” u svijetu je proglasilo više od 120 država, pa je to nešto vrlo uobičajeno i rasprostranjeno, te stoga većini odmah jasno o čemu je riječ. Kod hrvatskog pojasa, morate prvo trošiti dragocjeno vrijeme objašnjavajući, npr. stranim političarima, da je to zapravo, manje-više, gospodarski pojas, tj. nešto standardno u međunarodnoj praksi. Nakon što ste ga sada još počeli kratiti kao „ZERP”, izgubio se čak i onaj sadržajni smisao što ga puni naziv tog pojasa odražava. Tako će mnogi lakše steći dojam da je inzistiranje na pravu zvanom „ZERP” tek besmislen inat...

Kakvi su o tome bili zaključci splitskog skupa? Je li hrvatsko inzistiranje na primjeni tog pojasa tek puki inat ili za to ima valjanih razloga?

Na skupu su, kao predavači i aktivni sudionici, sudjelovali brojni vodeći hrvatski znanstvenici i stručnjaci za razne discipline o moru: ribarstvo, oceanografiju, biologiju mora, hidrografiju, pravo mora i pomorsko pravo... Lako smo se složili o tome da su razlozi za primjenu hrvatskog zaštitnog pojasa („ZERP-a”) na Jadranu izrazito opravdani, stvarni, i višeslojni. Kao prvo, taj je pojas u skladu s međunarodnim pravom. Zatim, on je sukladan praksi članica EU-a, među kojima su gotovo sve obalne zemlje do sada takve pojase i proglasile. I, ponajviše, u prilog hitnoj primjeni hrvatskog zaštitnog pojasa u Jadranu govori ugroženo stanje mno-

gih vrijednih ribljih naselja, kao i potreba zaštite morskog okoliša. Tu su dakle i pravni i sadržajni razlozi, kao i ujednačena europska praksa.

Vjerujete li da će od Nove godine, u skladu s ranijom odlukom Hrvatskoga sabora, napokon započeti primjena zaštićenog pojasa i na članice EU? Ponovno suspendiranje primjene bila bi golema blamaža, koja bi najvjerojatnije izazvala oštre reakcije hrvatske javnosti...

Takve bi reakcije bile shvatljive, jer je riječ o pitanju koje je ujedno duboko principijelno i s velikim praktičnim implikacijama. Hrvatska je već do sada pokazala veliku kooperativnost, jer je čak 4 godine i 3 mjeseca odgodila primjenu svojeg pojasa na članice EU-a, odnosno ponajprije Italiju i, donekle, Sloveniju. Daljnji put bi trebao voditi početku pune primjene pojasa od 1. siječnja 2008. a o konkretnim modalitetima nekih aspekata primjene uvijek je moguće, pa čak i nužno, pregovarati sa susjedima. S druge strane, moglo bi se napokon taj hrvatski pojas i nazvati standardnim međunarodnim terminom: gospodarski pojas. On nije heretički, dapače.

Je li, prema Vašem mišljenju, opravda-

Dr. sc. Davor Vidas (Zagreb, 1960.) direktor Odjela za pomorstvo i pravo mora norveškog Instituta Fridtjof Nansen, nakon završenog Pravnog fakulteta u Zagrebu, gdje je započeo znanstvenu karijeru u međunarodnom pravu, potkraj 1992. pridružio se Institutu Fridtjof Nansen u Oslu, na poziv da koordinira međunarodni projekt akademskih institucija iz Australije, Čilea, Norveške i SAD. Od tada bio je voditelj mnogih međunarodnih projekata, vanjski konzultant međunarodnih organizacija, dugogodišnji savjetnik raznih izaslanstva norveške Vlade na diplomatskim konferencijama te predavač na mnogim svjetskim sveučilištima. Član je Međunarodnog savjeta Instituta za pravo mora na američkom Sveučilištu Berkely u Kaliforniji. Izdavačke kuće Cambridge University Press i Kluwer objavile su više njegovih knjiga o zaštiti morskog okoliša, pravu mora i polarnim krajevima. Školska knjiga objavila mu je ljetos knjigu "Zaštita Jadrana".

na dilema koja se često ističe ovih dana: „ZERP” ili EU?

Riječ je o lažnoj dilemi, ali efektno formuliranoj i stoga lako nametnutoj. Ako su gotovo sve obalne države EU-a, njih dvadesetak, do sada već proglasile svoje gospodarske i odgovarajuće zaštitne pojase, zbog čega bi samo Hrvatskoj to bila smetnja pri ulasku u EU? Eto, Bugarska i Rumunjska, dvije najnovije članice EU-a, u Uniju su unijele svoje gospodarske pojase na Crnom moru. Finska je nedavno, u 2005, svoj raniji ribolovni pojas na Baltičkom moru proširila u puni gospodarski - jednostavno stoga jer je imala valjane razloge, temeljene na međunarodnom pravu. Takve razloge i temelje ima danas i Hrvatska. Ključ za ulazak u EU nije odricanje od prava - ključ je, naprotiv, uvažavanje prava. Vladavina prava je fundament na kojem je izgrađena „zgrada” Unije! Zato je ta prividna dilema - „ZERP” ili EU - u svojoj biti duboko protivna samim temeljima EU-a. Gospodarski pojas jest nešto na što su se, kao dio važećeg međunarodnog prava, već ranije - globalnim političkim dogovorom pretočenim u pravnu formu Konvencije UN-a - obvezale sve države članice EU-a. Modaliteti primjene se, naravno, mogu usklađivati dogovorom među državama, ali ne i pravo na proglašenje i primjenu pojasa. To je pitanje odavno riješeno Konvencijom UN-a o pravu mora iz 1982., kojoj su stranke, bez iznimke, sve članice EU-a!

No, neki su ovih dana, poput austrijskog političara Swobode, sugerirali kako Hrvatska na putu prema EU mora nešto i „žrtvovati”, navodeći pritom ZERP...

Za razumijevanje stvarnog domašaja takve „žrtve” treba biti svjestan položaja Hrvatske na Jadranu. Hrvatska je danas u cijelom svijetu prepoznata upravo po Jadranu. U širokoj inozemnoj javnosti, ona se doživljava kao zemlja s prelijepom obalom i očuvanim morem, a sve to usred Sredozemlja i Europe. Na tome se uvelike temelji njezina ključna gospodarska grana, turizam. No i mnogo više: ta jadranska dimenzija je važna osnova na

kojoj Hrvatska danas u svijetu gradi svoj identitet mediteranske, pomorske zemlje. Isto tako, Hrvatska je obala prepoznata, premda u mnogo užitim, analitičkim krugovima, po svojem važnom geopolitičkom položaju. Jadran je more iznimno duboko uvučeno u europsko kopno. Sa svojim dubokomorskim lukama, dugačka obala Hrvatske smještena je baš na istočnoj strani Jadrana, kojoj gravitiraju mnoge srednjoeuropske zemlje, od kojih neke bez morskih obala. Sredozemljem, koje obuhvaća manje od jedan posto morske površine svijeta, prevozi se više od četvrtine svjetske nafte! A duž Jadrana vodi jedan od važnih sredozemnih pravaca pomorskog transporta nafte. Tu se godišnje preveze oko 70 milijuna tona nafte i derivata. Tim se putem i neke razvijene kontinentalne europske zemlje uvelike opskrbljuju naftom. Tako npr. Austrija preko Jadrana prima oko 75 posto svojeg uvoza nafte. Ona zasigurno ne bi bila spremna na „žrtvovanje” nekog značajnijeg dijela te nafte, dok god nema drugog izvora. No, rizik za eventualno onečišćenje mora i obale snosit će samo obalne jadranske zemlje. Među njima, daleko najdužu obalu ima baš Hrvatska! Sa svojih gotovo 6300 km obalne crte, računajući i onu oko brojnih otoka, Hrvatska ima više od 75 posto duljine svih jadranskih obala. Rizik kojem je ona izložena je, dakle, velik - pa je i duboko legitimna, a ne samo formalno legalna njezina potreba za primjenom svih pravno priznatih mjera zaštite mora.

Pritisak da se ne primjeni hrvatski zaštićeni pojas, nije li to zapravo osporavanje hrvatskog suvereniteta odnosno suverenih prava? Je li to klica nečega čega se treba bojati u EU?

Bez obzira na opravdan oprez, bilo bi sada, nakon primjera poput „ZERP-a”, vrlo pogrešna reakcija širiti strah od članstva Hrvatske u EU. Umjesto toga, pitanje treba sagledati iz prave perspektive. Što se tiče Hrvatske, za nju je na tom putu važno da ustraje na promicanju svojih nacionalnih interesa kroz vjerodostojno ustrajanje na provođenju međunarodnog prava, a koje također obvezuje i države članice EU-a. Što se tiče tih država, one ne smiju ići putem dvostrukih standarda ni u kojem pitanju, pa tako ni u pitanju zaštićenog odnosno gospodarskog pojasa. Drugim riječima, pretpostavka za put Hrvatske prema EU je obstrano uvažavanje - a ne samo hrvatsko prilagođavanje. Razlog je to što Hrvatska ulaskom u EU, osim što dobiva, i unosi velike vrijednosti. Nedvojbeno najveća od sviju je njezina jadranska obala i, time, izniman geostrateški položaj na Jadranu. A to vrijedi mnogo, mnogo više od „toleriranja” jednog ZERP-a. Te svoje velike vrijednosti Hrvatska napokon mora postati svjesna. I zatim tu svijest pretočiti u vlastiti obrazac ponašanja u međunarodnim odnosima.